

då han ån en gång kom tillbaka, med NO, luk-
tade starkt, och varade til d. 8, då vi fingo et
hårligt rågn. Om aftonen blef vådret NV, då
både Sol-röken, Sommar-värmen och Svalorne
på en gång togo af oss sluteligt afsked för det
året.

Jag kan öj neka, at ju detta års Sol-rök
varit i många mål besynnerlig emot den vanliga,
och lämnar därhån, huru vida Finlands Skogs-
eldar där til bidragit.

Beskrifning

*På trenne Norrska Sjö - Kråk,
Sjö-Pungar kallade,*

Infänd af

JOHAN ERNST GUNNERUS,

Th. D. Biskop i Trundhem.

Den synnerligen stora åra, som Kongl. Ve-
tenskaps Academien har bevist mig medelst
utnåmmande til Dels Medlem, åligger mig den
plikt, at bidraga, ehvad jag kan, til Dels pris-
vårda affigters upfyllande; och häruti menar
jag den rätta tacksamheten bestå, som jag år
Högbemålte Academie skyldig. Jag har nu, i
detta affeende, den åran at öfverlånda en liten
afhandling om 3 Norrska Sjökråk, som hos oss
kallas *Sjöpungar* (*Söe-punge*), och hvilka ingen
Auctor, så vida jag vet, har förtut afritat eller
orden-

ordenteligen beskrifvit. Det skall vara mig rätt kårt, om denna min åtgård vinner en så högt uplyft Academies bifall.

HOLOTHURIA frondosa.

Den förste af dessa Sjöpungar, som ses aftecknad *Tab. IV. fig. 1.* och *fig. 2.*, har jag låtit uptaga af botten i Sjön vid Rödöens Prästgård i Nordland, äfvensom också här vid Staden, hvarest jag ofta sjelf funnit den samma, liggande orörlig på Sjö-botten. Den är til färgen svart, när han är frisk och lefver; men när han någon tid legat i Brånvin, blir han til utseendet svartgrå. När han ej sticker ut hufvudet, utan håller det indraget, har han en nästan ägglik skapnad (se *fig. 1.*). Storleken är ofta sådan, som ritningen *fig. 2.* föreställer; dock är denna Sjöpfung undertiden nästan en half gång til så bred. Huden eller skinnet är tjockt och hårdaktigt som läder, och tjockast på de ställen, hvarunder de långs efter kroppen gående Muskler äro. Och det är i synnerhet på dessa ställen, som man ock ser några långs utåt sittande, rundaktiga, något nedtryckta och glatta vårtor.

När jag först såg detta Sjökråk i den ställning, som *fig. 1.* utvisar, visste jag näppeligen, hvar jag antingen skulle söka hufvudet eller andra ändan. Men, sedan jag någon tid haft det samma i friskt sjövattnen, företedde sig en sårdelles vacker och helt oförmodad syn, i det djuret af den bredare ändan *fig. 1. a.* stack sitt hufvud fram, med dess 10 präktiga, blöta och öfvermåttan greniga tentaculis, och en mun midt
uti,

uti, som någorlunda liknade et nedtryckt Hjörtion (Moltebær), och lårer tjena djuret at suga sig fast med. De förberörde långs efter kroppen gående Musklarne äro breda, starka, från hvarandra stående, samt 5 til antalet; hvilket alt man redan utanpå kan märka och känna. Men då man innantil betraktar dessa Musklar, tyckes hvardera af dem bestå utaf tvänne som grodt ihop. Litet ofvanföre halfva deras längd, utgår åt sidan, och vidare up åt hufvudet, en likafå bred tvår-muskel. Dessa 5 musklar tjena djuret både til at skjuta ut hufvudet och at draga det in igen. Hvad inålfvorne betråffar, så voro de tåmmeligen många, och tarmarne gingo i oändeliga grenar, men voro tillika så tunna, smala och bräckeliga, at man knapt fick taga i dem, förr ån de gingo sönder.

Af munnens beskaffenhet kan man lätt fluta, at detta djur på det lätt får sin föda, at det suger sig fast vid andra förekommande ting, som kunna gifva det nåring. Den förtjente Kyrkoherden på Ytterön, Herr Mag. HANS BERNHOFT, har berättat mig, at han sjelf sedt, huru denna Sjöpung, stående på hufvudet, med bakåndan upåt, har sugat sig fast vid någon Fisk på sjöbottnen. Simma kan han icke; åtminstone har han, de flera gånger jag blifvit honom varse på sjöbottnen, legat aldeles otörlig. Jag har ock rätt ofta haft honom lefvande förvarad i sjövattnen, då han, hvarje gång jag uplyft och slåpt honom igen, sunkit til bottnen som en sten; och har sådant åfvenvål skedt, då han haft hufvudet ute och rört sina tentacula. Annars finner jag icke heller, huruledes han
skul-

skulle kunna simma, ty under alt mitt granskande har jag ej kunnat märka, at han har någon luft-blåsa i sig, eller at han är i stånd at blåsa up kroppen, och utvärtes ser man intet fimmeredskap han skulle kunna nyttja, med mindre man ville hålla före, at han dertil kunde bruka sina 10 greniga tentacula, och medelst hjelp af dem simma med nedhängande kropp; men sådant förekommer mig dock föga troligt.

At detta Molluscum hörer til *Holothurias* LINNÆI, hyser jag ej minsta tvifvel om, särdeles när jag ock vet, at Herr v. LINNÉ sjelf är af samma tankar. Efter de äldre Naturkunnigas, ja äfven sjelfva ARISTOTELIS, lårosatser, bör det ock hänföras til detta nämnde slägte, hvilket närmare kan skönjas, om man anförer deras egna yttrande om denna faken. Alt hvad jag hos ARISTOTELES låser om *Holothurierne*, passar sig fullkomligen til närvarande Sjöpung. I sin *Historia om Djuren I. Bok. 10. C. 16. sid. (a)* säger han om dessa Sjökråk, "at de hvarken hänga fast vid andra ting, eller ymsa ställe (b)".
Han

(a) SCALIGERS edition, Tolosa 1619.

(b) ARISTOTELIS egna ord äro följande: *πολλὰ δὲ ἀπολελυμένα μὲν ἔσιν, ἀκίνητα δὲ, οἷον ὄστρεα καὶ τὰ καλέμενα* (såsom i SCALIGERS edition låses) *αἰολοθήρια*, (eller som det i andra editioner heter, *ὄλοθήρια*). At han med *ἀκίνητα* ej förstår annat, än hvad jag sagt, visar den indelning han här lägger til grund, då han säger, at några Djur äro *μεταβλητικά* (mobilia s. locum absolutum mutantia), andra åter *μόνιμα* (stabilia s. stationaria).

Han säger ock sålunda om de samma i sin *Hist. om Djurens delar*, IV. B. 5. Cap. " De som kal-
 " las *Holothurier*, *Sjölungor* och flere dylika Hafs-
 " djur, åro allenast föga skiljaktige från örterna,
 " ånskönt de åro lösa eller ej ståndigt hänga fast
 " vid något annat". *PLINIUS* vil knapt skilja
 dem från Örterne, hvaruti han dock går för vi-
 da, när han i *IX. Bokens 46. Cap.* säger: " Många
 " djur åro af samma natur som Örterne, såsom
 " *Holothurierne*, *Sjölungorne* och *Sjöstjernorne* (c)".
 När man låser *GESNER* (d) och *JONSTON* (e),
 och derjämte betraktar de tvånne *RONDELET*'s
 ritningar på *Holothurium*, särdeles den första, be-
 höfver man ej tvifla, at ju vår *Sjöpfung* hörer til
 samma slägte. Man måste likväl tilstå, at alla
 de beskrifningar, man hos de gamla finner, om
Holothuriis, åro vacklande, korta och ofull-
 ståndiga; fast, sanningen at såga, man ej heller
 stort mera finner hos de nyare, hvilka man of-
 ta ser förblandade *Holothurierne* med *Tethyis*
 och andra *Molluscis*. I *Neuen gesellschaftlichen*
Erzählungen, III. del. sid. 265. beskrifvas de på
 följande sätt: " Die *Holothuria* sind Meer-Thie-
 " re, die halb zu den Pflanzen gerechnet wer-
 " den; *Zoophyta*, weil sie an den Felsen fest sit-
 " zen sollen, wie Schwämme. Sie haben über
 " ihrem Eingeweide und Fleische eine leder-oder
 " filzartige Haut, und sind länglicht rund, von
 " ver-

(c) Hans egna ord åro: *Multis eadem natura, qua fructi, ut Holothuriis, Pulmonibus, Stellis.*

(d) *De Aquatilibus* pag. 437. där man också finner hvad *RONDELET* yttrar sig här om, jämte hans ritningar.

(e) *De Exsangvibus aquaticis*, Cap. II. p. 56.

”verschiedener Grösse, als Mäuse-und Ratzen-
 ”körper ohne Schwantz und Füsse”. Men
 icke alt i denna beskrifning kommer öfverens
 med det begrep ARISTOTELES och flere af de
 gamle haft om *Holothurierne*; ty, at nu förbigå
 flera andra omständigheter, kan man aldeles icke
 säga om dem, at de skola sitta fast vid klip-
 porna, såsom Svampar, emedan både ARISTO-
 TELES och alle andre mig bekante gamle Au-
 ttorer just af denna grund gjort skilnaden i-
 mellan *Holothurierne* och *Tetbyerne*, nämligen at
 desse senare sitta fast, men icke de förra. Hvad
 nu den *Holothurie* vidkommer, som jag här of-
 vanföre beskrifvit, så tager jag för en afgjord
 sak, at den är ett aldeles nytt Slag (species),
 och det så mycket mer, som den samma redan
 blifvit därför årkänd utaf den namnkunnige
 Herr VON LINNÉ, hvilken också, uti skrifvelse
 til mig, kallar den *HOLOTHURIA tentacalis fron-*
dosis.

HOLOTHURIA tremula.

Den andra Sjöpung, som är aftecknad *fig.*
 3. är ett helt spann lång, omtrent en hand-led
 tjock, rundaktig, dock nedan-under något flat
 til inemot 3 tum från dess nedersta ända, hvar-
 efter den sedan blifver rund och slät, liknandes
 en glans denudata. Hans skapnad var dock ej
 alltid fullleligen den samma, ty när han flöt på
 vatnet, såg jag ofta, at han blåste sig något up,
 och ej allenast vardt derigenom tjockare, utan
 fick ock ett förändradt utseende, så at han stund-
 om blef nästan öfveralt jämntjock, stundom
 åter tjockast midtpå. Då och då gjorde han
 en

en krokug rygg, sköt ock imellanåt bugter up på ryggen, och, när ingen annan ändring märktes, darrade hela des s kropp mycket starkt. Skinnet är tjockt som et kalff-skin, slätt, mjukt och något flemmigt; kännes tjockast och hårdaft vid hufvudet och buk-sidorne. Måst öfveralt, men i synnerhet ofvanpå ryggen, sittja en hel hop små, dels kågelformige, dels ock cylindriske, taggar och vårtor, alla tämmeligen mjuka, men de cylindriska merendels något mindre uphögda. Munnen sitter ordentligt-vis midt i ändan af hufvudet, och har en något fränstående ring utan om sig, som består af många små och tätt sammansittjande vårtor (*fig. 3. a. a.*): medel-puncten af denna ring får antes för munnen. Utur denna framkomma understundom 7 tentacula, hvilka äro korta och se ut som 7 små lika långa toffar, som äro bredare och något flata uti ändarne: se *fig. 3. b.*; vid hvilken figur det bör anmärkas, at ritningen gjordes under det djuret höll på at dö, och i det tilståndet hade dragit munnen på sned ur des rätta lag. Man blir väl ock undertiden varse åtskilliga andra trädlika slimfor af olika längd, hängandes vid munnen och flerestädes fram på hufvudet; men desfa få för ingen del anses som tentacula, ty de kunna åftadkommas på alla andra ställen af kroppen, förmedelst skinnets flemaktiga och lösa belkaffenhet, fårdeles sedan djuret blifvit dödt. Färgen är ofvanpå blodröd, när man undantager de ofvanbemälte små mjuka taggar och vårtor på ryggen, hvilka äro bleka; annars är han på den öfriga kroppen grå. Jag har stor orsak at tro, detta djur vara ett
och

och det samma, som Herr H. STRÖMS så kallade *Sjö-Mige*, i dets *Beskriv. over Sönd-mör 1. part. 205. sid.* Herr Prof. BOHADSCH beskriver et Sjökråk, i sin afhandling *de quibusdam Animalibus marinis C. IV. p. 75.* under namn af *Hydra*, som han ock aftecknat *Tab. VI.* Denna *Hydra* synes väl i några delar skiljaktig från mitt här beskrifne *Molluscum*, sårdeles som den icke har de 7 *tentacula* anmärkte, som på mitt djur sitta midt i munnen; men bägge hafva i alt öfrigt en för stor likhet fins imellan, för at göra af dem två väsendtligen åtskilda arter. Det är åtminstone klart, at Herr BOHADSCHS *Hydra* höter til *Holothurias LINNEI. RONDELETS Holothurium primum*, som kan ses hos GESNER och JONSTON *locis cit.*, har ock, i anseende til *tentacula* och taggarna på ryggen, någon likhet med detta mitt Sjökråk; men *tentacula* äro likväl på berörde RONDELETS ritning flera, och beskrivas de jämväl at vara något annorlunda beskaffade; at nu ej omröra hetsva kroppskapnaden på hans djur, hvilken mera liknar min här frammanföre beskrifne *Holothuria frondosa*. Jag kallar nu denna andra Sjö-pung *HOLOTHURIA tremula* natans, *papillis dorfi hinc subconicis, illinc cylindricis; tentaculis VII brevibus, æqualibus, fasciculatis, apice planiusculis.*

ACTINIA senilis.

Det tredje Sjökråket kallas på Norriska *Sjö-Kausse*, och ses i naturlig storlek afbildadt *fig. 4.* och *5.* Detta djur är slätt och rundaktigt, och har ej sällan några strimor nedre vid ändan af sidorne. Undra delen är tämmeligen flat, samt

derjämte något litet och jämnt uthållkad, och med denna sin undra del eller flata botten suger sig djuret så fast vid bergen, ja äfven ock, som jag sjelf rönt, vid glas och stenkåril, at det knapt kan skiljas derifrån, utan at sönderrivas; men sjelf kan det likväl, när det vil, göra sig derifrån ledigt. Den öfra ändan är något litet uphögd och rundaktig; randen utomkring är prydd med flera rader tentacula, som fullleligen, så til färg som skapnad, likna unga Radiser (f). Dessa skola, efter Herr H. STRÖMS mig lämnade berättelse, hafva hål i ändarne, och, då man trycker på dem, spruta vatten från sig uti lång stråle, äfvensom de ock skola åga en kraft at draga til sig alt hvad man håller åt dem, ända til och med poleradt järn. Midt uti nysberörde öfre kropps-del är en aflång rämna, som har likasom en tjock låpp på hvardera sidan, och öppnar sig denna undertiden så starkt, at man nästan kan sticka lill-fingren deruti; då plåga ock icke sällan inålfvor af djuret tillika framskjuta, eller något som liknar en mage. Det är ingen tvifvel, at ju sjelfva munnen här bör sökas. Ja, förbemålte Herr STRÖM har berättat mig, at han sjelf sedt djuret genom denna öppning suga eller draga in i sig en Nereis marina.

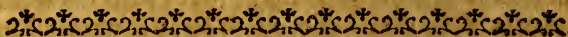
Detta Sjökråk har ibland så stor längd som *fig. 4.* utvisar; men åter ibland krymper det sig ihop och blir mycket lågt, liggandes då i fallor

(f) Jag menar den bekanta varietetten af *Raphanus sativus*, som i LINN. *Hort. Upsal.* nämnes på Svenska *Radis*, och som är C. BAUHINI *Raphanus minor oblongus*, samt LOBELII *Raphanus minor purpureus*.

lor och skrynkor, så at det nästan ser ut som en nedtryckt Puder-pung. Några gånger har jag märkt, at det skjuter sitt skinn eller yttra såck up öfver hufvudet, så at intet mer synes til af des tentaculis än en och annan spets, och sjelfva djuret för öfrigt ser ut som en Säck, hvilken nedantil är bred och ofvantil smalare, med utskuren och finkrusig kant, såsom det föreställes *fig. 5.* Des naturliga färg är rödaktig, hvilken likväl förvandlas til blek, när djuret är dödt. Jag har ej kunnat märka, at det antingen bränner, eller förorsakar någon annan obehagelig känsla, när man känner derpå med handen. Icke har jag heller förnummit någon synnerligen vidrig lukt, hvarken hos detta eller bägge föregående djur, så länge de varit lefvande och friska.

Såsom detta Sjökråk åger *os superum terminale*, och ej *inferum*, hörer det, efter Herr v. LINNÉs systeme, icke til *Medusas*, utan til *Priapos*, och tyckes vara samma slag, som Han i *Fauna Svec. p. 510.* kallar *Priapus senilis*. Men sedan namnet på hela detta slägte nu i nyaste eller 12:te editionen af *Syst. natura* blifvit ändradt, och efter Herr BASTERS anledning kalladt *Actinia*, vil ock jag vedertaga samma namn, och kallar altså detta djur *ACTINIA senilis pluribus seriebus tentaculorum fusiformium*. För öfrigt bör det ock hänföras til de gamles *Urticas* (marinas), och kommer således före hos JONSTONUS, *de Exsanguibus, tab. XVIII.* under namn af *Urtica major*, samt hos GESNERUS, *de Aquatilibus p. 1037.* under den påskrift *Urtica explicata*; och läser väl den darsammaftådes förekommande *Urtica contracta*, hvilken är densamma som JONSTONI *Ur-*

tica minor, vara denna vår Sö-kaufe, i den ställning den är då han dragit fåcken öfver sig, ånskönt deras ritningar äro slåta och lämna ringa efterrättelse. Annars förekommer den ock hos Herr STRÖM i desS *Söndmørs Histor. I. part. sid. 204.* under namn af *Söe-Kufe*, tillika med en beskrifning. I Herr BOHADSCHS skrift *de quib. Animal. mar.* finner man vål ock *Cap. VIII. p. 135. seq. tab. XI. fig. 1.* en beskrifning och afritning på en *Medusa*, som han kallar *palliat*, och som mycket liknar vår *Actinia*; men han säger om sin, at desS anus ses litet ofvanför munnen i form af ett litet upstående cylindriskt rör; at desS tentacula äro så danade som cylindrer, och at ifrån munnen hänga mycket långa hvita trädar; hvilket alt visar, at det är ett annat slags djur som han omtalar.

Corinthiska Rättikan,

Raphanus sativus gongylodes,

upgifven

af

BENGT BERGIUS,

Banco-Commissarius.

Af Rättikor, hvilkas rötter funnits dugelige för Människor at äta, äro ännu icke många utmärkte forter eller varieteter i allmänhet blifne bekante. Våre Trågårdsmästare tala endast om sina så kallade *Kant-Rättikor*, *Sommar-Rätti-*